

PÅKLEDEREN
AV RONALD HARWOOD

ORD OG UTTRYKK

Akt. Hoveddel av et skuespill.

Aktør. Skuespiller. Handlende medvirkende person.

Applaus. Bifall, særlig i form av håndklapp. I teater vil "ta applaus" gjerne bety å gjennomføre en innøvd takk til publikum for applausen, et applausarrangement.

Applausarrangement. Hvordan skuespillerne skal stå og gå under applaus på slutten av **forestillingen**. Tradisjonelt betyr det ulykke å lage dette før på generalprøven.

Dramaturg. Dramatisk teoretiker, kunstnerisk rådgiver ved et teater. Tekstkonsulent.

Ensemble. Gruppe kunstnere som opptrer sammen. I teater vanligvis brukt om skuespillerne (om alle ansatte skuespillere, eller om de som er med i en bestemt forestilling.)

Ensemblescene. Scene med flere enn to på scenen.

Entré. Det å komme inn på en scene. (Gjøre sin entré).

Generalprøve. Siste prøve på et teaterstykke før premieren.

Gjennomgang. I teater brukt om en prøve der hele stykket gjennomgås fortløpende.

Inspisient. Person som er bindeleddet mellom de medvirkende på kunstnerisk, administrativ og teknisk side. Under forestilling vil inspisienten normalt være den øverste ansvarlige.

Isenesettelse. Med utgangspunkt i en dramatisk tekst, gjennom skuespillere, å fortelle en historie med bruk av ulike sceniske/dramatiske virkemidler. Instruksjon, regi.

Kost og mask. Generell betegnelse på kostyme og sminke. Også brukt om første prøve med kostymer og sminke («kostmask»).

Kulisse. Scenografi, teaterdekorasjon. Også brukt om rom

mellom eller bak kulisse. (Skuespillerne ventet i kulissene.)

Maskør. Person med ansvar for sminke, parykker, masker, neser, ører og tenner.

Påkleder. Person med ansvar for skuespillernes kostymer. Tidligere kalt garderobebetjent/kone, oppvarter eller pyntekone. Oppgaven er å være behjelpelig med scenekunstnerens bekleddning samt – især i tidligere tider – å utføre små praktiske ærender.

En påkleder sørger for at tøyet er klart og hjelper skuespillerne med å få kostymene på, da det kan være snørør eller knapper de ikke selv kan lukke. En påkleder må være god til å berolige skuespillerne, som kan være veldig nervøse foran en stor forestilling. Påklederen skal ha overblikket og bevare roen, slik at skuespillerne kan konsentrere seg om å være på scenen. Under forestillingene kan det være mange hurtige kostymeskiift og det er påklederens oppgave å holde styr på de mange kostymene og sørge for at riktige kostymer kommer ned på scenen. De mange kostymeskiift foregår på bak- og sidescenen da det ikke er tid til å gjøre dette i skuespillergarderobene.

På Rogaland Teater er det to ansatte påkledere, Jenny og Irene, som byttes på å gå kveldsskiift. Under forestillingen på kveldstid handler det om å løse kriser som oppstår, buksrumper sprekker og knapper røskes ut. Sånne ting må fikses i en fei. På dagskiiftet skal kostymene vedlikeholdes, vaskes og renses.

Rampen. Grensen mellom scenen og publikum. Opprinnelig en lamperekke foran på scenen.

Regi. Isenesettelse. Kunstnerisk planlegging, innøving og samordning av en forestilling.

Regiassistent. Sceneinstruktørens assistent under prøvene.

Regissør. Den kunstnerisk hovedansvarlige for teater-, opera-, film- og fjernsynsproduksjoner.

Rekvistitt. En samlebetegnelse på alle løse gjenstander som brukes i en teaterproduksjon.

Rekvistitør. Person med ansvar for rekvistittene.

Replikk. I teater: det avsnitt av en samtale som hver person skal si før en annen tar ordet.

Rigg. Lysrigg, scenerigg. Brukt om det samla lysutstyret når det er på plass.

Scene. Spilleplassen på et teater. Også brukt om avsnitt som en akt i et teaterstykke består av.

Scenearbeider. Den som arbeider på scenen med flytting av kulisser og rekvistitter.

Sceneinstruktør. Instruktør/iscenesetter for en teaterforestilling.

Scenemester. Person som leder det scenetekniske arbeidet ved en teater- eller operaoppsetning.

Scenograf. Person som er ansvarlig for scenografien i en teaterforestilling.

Scenografi. Scenedekorasjonskunst, kan omfatte dekorasjon (kulisser), kostymer og belysning. Tidligere kalt teatermaleri.

Skuespiller. Person som utfører roller i skuespill.

Statist. Person som medvirker på film eller scene, uten å ha noen egentlig rolle; biperson.

Stikkord. Ord i skuespillers replikk som varsler medspiller eller scenearbeider om å gjøre noe.

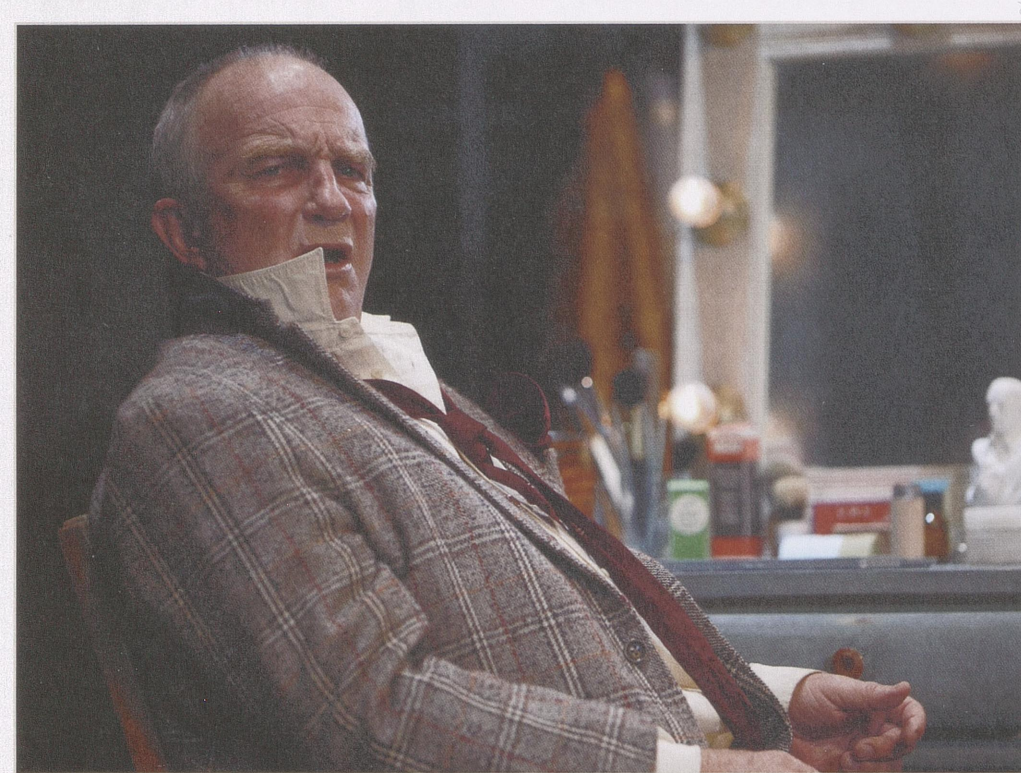
Sufflere. Med hvisking eller lav stemme gi stikkord til en skuespiller som har glemt teksten.

Sufflør. Person som sufflerer.

Teknisk gjennomgang. Gjennomgang for å få alle tekniske sider ved forestillingen integrert med det aktørene gjør.

Åndsverk. Resultatet av en kunstners arbeid i form av et teaterstykke, et musikkstykke, et maleri, en roman osv.

Definisjonene er bygd på ulike kilder.

DEN BRYSSOMME SKUESPILLEREN

Av **Øystein Stene**, forfatter, regissør og dosent ved Teaterhøgskolen, Kunsthøgskolen i Oslo.

Kunstnere har alltid vært omgitt av myter. Og skuespillere mer enn noen. Neppe har en yrkesgruppe blitt beskrevet som mer pasjonert, uforutsigbar og selvopptatt. Hvor stammer dette bildet fra? Finnes det røyk uten ild?

Allerede i antikken verserte det anekdoter om skuespillere som overga seg fullstendig til sin lidenskap. Det fortelles hvordan tragedieskuespilleren Polos tok med seg asken av sin døde sønn på scenen da han skulle spille den sørgende Elektra, for å komme i den rette stemningen. Og noen ganger kunne innlevelsen få fatale konsekvenser: Aispolos var så dypt inne i rollen som den hevne kong Atreus at han slo i hjel en scenearbeider med rekvisitt-septeret.

Skuespilleren som levde sterkt og fritt i nådeløs overgivelse til kunsten, ble nærmest en egen type i romantikken. Og publikum strømmet til for å se den store, følsomme skuespillerstjerne. Teaterstykkene ble skrevet for dem, scenearrangementet tilpasset deres entré og sorti. Det var ikke uvanlig at publikum applauderte skuespillergeniet når hun ankom scenen, før hun hadde sagt noe som helst. Som oftest sto hun forrest på scenekanten og gjorde sin monolog med blikket festet på publikum – for så å forsvinne like dramatisk som hun ankom.

De store skuespillere var gjennom 1800-tallet internasjonale berømtheter, de kunne reise på turné over hele den vestlige verden og bli beundret. Som britiske Charles Kean, franske Sarah Bernhard, italienske Eleonora Duse. De var målestokken på godt skuespill, eksentriske, mytebefengte og ofte tungt alkoholiserende. Aller helst skulle de dø på scenen, og selv i dødsøyeblikket gjorde de sitt for å bygge genimyten, som Edmund Keans avsluttende ord: "Døden er enkel, komedie er vanskelig."

I sitt forsvarsverk for skuespillerkunsten, skrev den franske stjernen Constant Coquelin at skuespilleren hadde seg selv som instrument, og øyeblikket som sin form – i motsetning til i litteraturen eller malerkunsten, ville det ikke være noe igjen etter dem. Derfor var publikums umiddelbare hyllest så viktig: "Elsk oss desto mer for det, kjære velvillige publikum, siden dere på samme tid er nåtiden og framtiden, og vår uddødelighet dør med ekkoet av deres applaus."

Men stjernene var aldri i flertall, de aller fleste skuespillere og scenearbeidere hadde lite glamorøse jobber, de kunne bli hundset med på alle mulige måter, hadde skrekkelige arbeidsforhold og dårlig lønn. Ofte fikk de ikke engang vite hva aftenens hovedrolleinnehaver hadde tenkt å gjøre på scenen før der og da, under forestillingen. Dette var et teater uten regissører, der den største stjernen fikk herje fritt.

Da den profesjonelle regirollen utviklet seg mot 1900-tallet, ble skuespilleren en del av et større kunstverk. Nå ble stjernene forsøkt "temmet", og regissører som Konstantin Stanislavskij utviklet metoder for at skuespillerne skulle leve ut sine følelser innenfor forberedte analyser av manus. Skuespillerkunsten ble profesjonalisert – det utviklet seg et fagspråk, en metodikk. Alle roller ble sentrale, alle skuespillere like viktig; "Det finnes ingen små roller, bare små skuespillere."

I etterkrigstiden ble regissøren organisatoren og tenkeren på teatret. Stjerneskuespilleren mistet makt, men kunne fortsette å være følsom og selvopptatt, iallfall så lenge hun underordnet seg. Den sovjetiske regissør Sergej Radlov mente at han måtte oppføre seg som diktator for at skuespillerne skulle fungere. Alfred Hitchcock var berømt og beryktet for å omtale skuespillere som "kveg". Da han ble konfrontert med uttalelsene, svarte han: "Jeg har aldri sagt at skuespillere er kveg, jeg har sagt at de burde behandles som kveg."

Mot 1970-tallet begynte imidlertid strukturen rundt skuespillere igjen å forandre seg: Det strengt hierarkiske teatret ble kritisert av skuespillerne selv. De ville være med å bestemme hvordan uttrykket skulle se ut, ble aktive i fagorganisasjoner og kunstneriske råd. Mange brøt også med institusjonsteatrene, skapte egne grupper, utviklet forestillinger i felleskap. Slike grupper hadde ikke like stor

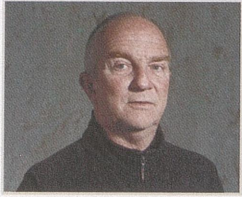
tålmodighet med egenrådige drukkenbolter, nå gjaldt det å finne effektive samarbeidsformer.

Siden den gang har det stadig gått nedover med den eksentriske, selvopptatte skuespilleren. Mens anekdoter om gææerne skuespillere var en naturlig del av teatrets kretsløp bare for et par generasjoner tilbake, hører sånt til sjeldenhetene nå. Fremdeles kan man høre eldre teaterarbeidere klage over at dagens skuespillere er alt for vanlige og medgjørlike.

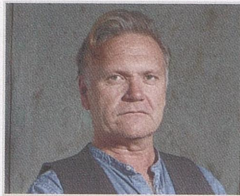
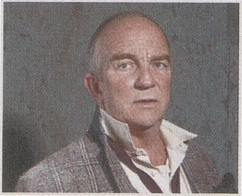
Likevel, noen premisser er de samme: Skuespilleren har først og fremst seg selv, sin kropp, sin stemme – sin lidenskap – som instrument. Skuespilleren må være interessert i hva som skjer når hun blir betraktet. Og hvordan hun kan møte betrakteren, skape kontakt. Teaterkunst oppstår først med skuespillernes tilstedeværelse og nærvær. En skuespillerutdanning handler i stor grad om å bevisstgjøre kropp og følelsesliv, og å øke uttrykksevnen. Og det er selvsagt utfordrende, å stadig måtte forholde seg til seg selv på en sånn måte, allerede tidlig i utdanningen.

Likevel: Vi som har sittet i juryer til skuespillerutdannelse, vet at det ikke nødvendigvis er de som elsker å bli sett på som er de største talenter. Det sies at Marlon Brando skammet seg over det aller meste med seg selv og kroppen sin, og at han nettopp derfor var så interessant: Han ville helst ikke bli sett, men han måtte, hadde en følelse av et kall. Om ikke kunstneren risikerer noe, også på et personlig plan, står kunsten i fare for å bli likegyldig.

Vi lever i en tid der vi alle driver med rollespill og selvframstilling. Toppolitikere og næringslivsledere coaches i bevegelse og tale. Vi trenger ikke å gå lenger enn til vår egen facebook-profil for å bli konfrontert med hvordan vi iscenesetter oss selv. I en slik tid er det ikke skuespillerens behov for å bli sett som er unikt. Men heller hennes evne til å speile et samfunn hvor selvopptatthet og selvscenesettelse utgjør et grunnpremiss, der vi alle tenderer til å ville være skuespillerstjerner.

Even Stormoen

Espen Hana

Anette Hoff

Øyvind Angelteit

Roar Kjølv Jenssen

Marianne Holter

Katharina Rudjord

OVERTRO SOM SKREMMER VANNET AV TEATERFOLK

FØLGER IKKE SKUESPILLERNE DISSE TI REGLENE, KAN FORESTILLINGEN FÅ SEG EN UBEHAGELIG BRÅSTOPP.

1. INGEN PLYSTRING BAK SCENEN

Du må aldri plystre inne på et teater. Sjømenn ble ofte hyret som scenearbeidere ved teatre fordi de kunne det med å trekke i trosser og tau, som det jo er plenty av på både scene og skipsdekk. Plystring var et signal til mennene om at de skulle trekke i eller senke tauene, og overtroen går ut på at hvis du plystrer kan du fort ende opp med å få en bom eller hele bakteppet i skolten.

2. LA LYSET VÆRE PÅ

Du skal snart i gang med den siste monologen i Hamlet, og det sitrer litt i kroppen. På teatre kryr det av spøkelseser, så tanken er at hvis du lar et lys stå på, kan uønskede ånder holdes på avstand (samtidig som skuespillerne og scenearbeiderne kan se hvor de går).

3. LEGG IGJEN PÅFUGLFJÆRENE HJEMME

De skal visstnok ha skylda for glemte replikker, ødelagte kulisser og fyr i scenetepper: påfuglfjær er bannlyst på teatret. Det sies at fjærene representerer 'det onde øyet' som kaster forbannelse over forestillingen.

4. IKKE SI 'M'-ORDET!

Det er kanskje det mest kjente av alle overtrofenomener i teaterverdenen. Sier du ordet «Macbeth», vil det umiddelbart bringe ulykke. Allerede første gang det ble fremført (rundt 1606), mente folk at det var noe muffens med stykket. Skuespilleren som hadde rollen som Lady Macbeth døde brått og Shakespeare måtte erstatte

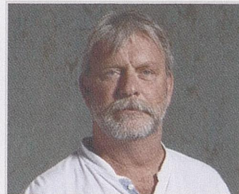
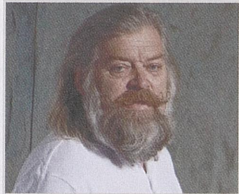
ham (ja, den gang ble kvinnelige rollefigurer spilt av menn). I årenes løp har det dukket opp andre uhyggelige vitnesbyrd, som da en skuespiller ble drept foran publikum etter at jukse-daggerten på mystisk vis ble byttet ut med en ekte. Noen mener også at Shakespeare selv er skyld i forbannelsen som hviler over stykket hans fordi han brukte autentiske trolldomsformularer i dialogen mellom de tre heksene.

5. ALDRI TRE TENDE STEARINLYS

Alle gode ting er tre, sies det, men det er definitivt ikke tilfellet når det gjelder teater. Etter tradisjonen vil da den som står nærmest det korteste stearinlyset enten blir den neste som gifter seg eller den neste som dør. Ikke de verste oddsene det, mener nå vi.

6. «BREAK A LEG»

Du trækker virkelig i salaten hvis du ønsker en skuespiller «lykke til». I stedet skal du heller på en munter måte si at du håper de brekker foten: «break a leg». Da får

Tom Stangeland

Tom Reidar Bratteli

John Austvoll

Øyvind Brunvær

Trond Dahl

du ikke bare formidlet dine beste ønsker men også holdt eventuell uflaks unna. Men en skuespiller skal være ekstra på vakt overfor reserven sin. Hører du vedkommende ønske tvi-tvi med lykke til-versjonen, kan du være sikker på at målet er å overta rampelyset.

7. TO VENSTREBEIN

Venstrefoten bringer mer lykke enn høyrefoten på et teater. Skuespillere bør alltid tre inn i garderoben med venstre fot først. Glemmer de det, må de gå rett ut, snu seg rundt tre ganger og gå inn igjen med riktig fot – ellers er de forlagt for alltid.

8. SI DET MED BLOMSTER

Gesten med å overrekke blomster til skuespillerne etter en forestilling er en hyggelig tradisjon, men du må aldri gi noen blomster før de går på scenen. Overtroen tilsier da at når noen får blomster før de har fortjent de, er det et tegn på at forestillingen vil tas av plakaten tidligere enn planlagt.

9. MAN SPØKER IKKE MED SLIKT

En annen uhyggelig overtro går ut på å vise respekt for spøkelsene ved å la dem få ha teatret for seg selv en natt. Det er kanskje derfor det generelt sett aldri er forestillinger på en søndag. Mange teatre tar dette så alvorlig at de lar et par seter være permanent slått ned, slik at teaterspøkelsene kan få tatt seg en pust i bakken. For en service!

10. INGEN SPEIL PÅ VEGGEN DER

Speil er skikkelig fy-fy. Speil på scenen kan nemlig knuse, og da har både du og teatret sju år med ulykke foran dere. La speilet være der det skal være: i garderoben.

PÅKLEDEREN

AV RONALD HARWOOD

Bearbeiding og regi av **TORFINN NAG**
Scenograf- og kostymedesigner **GJERMUND ANDRESEN**
Dramaturg **MICHAEL EVANS**
Maskør **JILL TONJE HOLTER**
Lysdesigner **TRYGVE ANDERSEN**
Oversetter **TORSTEIN BUGGE HØVERSTAD**
Påkledere **JENNY LEVANG** og **IRENE BERGO**
Medvirkende **EVEN STORMOEN, ESPEN HANA,**
ANETTE HOFF, ROAR KJØLV JENSSEN
/ ØYVIND ANGELTVEIT, MARIANNE HOLTER og
KATHARINA RUDJORD
Teatergruppen består av **TOM REIDAR BRATTELI,**
TOM STANGELAND, JOHN AUSTVOLL,
TROND DAHL og **ØYVIND BRUNVÆR**

Alle kostymer og scenografi er tilvirket ved Rogaland Teaters verksteder.
Premiere 7. oktober 2017 – Teaterhallen.

Forlag: Nordiska ApS, København

